

29-ին
վրայ
սկսել
մի
գն
վարչու
նիշի
— 1
ամի 8

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 77 ՏԱՄՆԵՒԵԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Ուրբաթ, 28 Ապրիլի

1900

Ուրբաթ, 28 Ապրիլի ՏԱՄՆԵՒԵԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 77

Տարեկան 10 ռուբլի, վեց ամիսը՝ 6 ռուբլի, երեք ամիսը՝ 3 ռ. 50 կ.
ամիսը՝ 1 ռ., հատուկ 5 կ.:
Բաժանորդ գրեցում են թիֆլիսում միմյանի խմբագրատանը:

Խմբագրություն հասցեն՝ Тифлисть Редакция „Норъ-Даръ“
կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Զայտատրոս թիֆլիսյան ընդունում են ամեն լիցուսերով:
Զայտատրոս թիֆլիսյան ընդունում են 2 կ., թիֆլիսյան համարը կհաստատվի:

Ի նկատի ունենալով, որ մեր մրցակիցները տարածել են

ՍՈՒՏ ԼՈՒՐԵՐ

Վ. Վ. Ի Ս Ո Ց Կ Ի ԵՒ Ը Ն Կ.

ԹԵՅԻ ՍՈՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

մի լրագրի միջոցով, որից այնուհետև արտատպեցին և մի քանի ուրիշ լրագրներ, պատիւ ունին յայտարարելու ի պիտույն ընդհանրության, որ

Վ. Վ. Ի Ս Ո Ց Կ Ի ԵՒ Ը Ն Կ.

(առևտրական մարկը „շ ո գ ե ն ա լ“)

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄՈՍԿՈՒՍԵՅԻ ԹԵՅ ԿԸՈՌԴ ԵՒ ԵՐԱՐՈՂ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆԻՔԸ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ Է ԱՌԱՋՈՒԱՅ ՊԵՍ ԲԱՆԵԼ

(304)

առաջուայ բաւականաչափ ընդարձակուած չէնքի մէջ:

4—4

ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Բը ո ն ի կ ո ն.— Լուրեր:
Մեզ գրում են.— Մոսկուայից:
Օրէ ցօր:
Մեզ գրում են.— Մոսկուայից:
Քաղաքի վիճակը.— Մոսկուայից:
Քաղաքի վիճակը.— Մոսկուայից:
Քաղաքի վիճակը.— Մոսկուայից:
Քաղաքի վիճակը.— Մոսկուայից:

Գ Ր Ո Ն Ի Կ Ո Ն

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը
ուղարկում է անշարժ կայքերի
տուրքի արժեքները, որոնց ընդհա-
նուր գումարը հասնում է 200,000 ռ.:
— Կովկասի գիւղատնտեսական
ընկերութեան Գանձակի ճիւղը գի-
մել է այդ ընկերութեան խորհրդին,
ինչպէս նաև որ ուղարկել իրեն ընկերու-
թեան կանոնադրութիւնը ուսուցէն,
հայերէն և թուրքերէն լիզուներով
տպագրուած՝ կարելոյն չափ մեծ քանա-

կութեամբ, եթէ կայ այդպիսին: Նմա-
նապէս խնդրում է, որ իրեն ուղարկուի
ընկերութեան իսկական անդամի կող-
ման դիւրամից մի օրինակ իրեն նմուշ:
— Ռուսական կեանքի հետ ծանո-
թացնելու և այդ կեանքին աւելի մօ-
տեցնելու համար այս տարի ևս, ան-
ցնալ տարուայ նման, Թուրքաստանի
ընկերներից դպրոցական աշակերտ-
ները են տարուելու Ռուսիա ամառային
սպորտային համաժողով հանդէս:
— Մադրուսի կայ Թիֆլիսում
հիմնելու մի ընկերութիւն, որի նպա-
տակը լինելու է ամենքին և ամեն մէ-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԹԵՅ ԿԸՈՐԴ

Լէյկոցիտ - ֆագոցիտներն ու նրանց կողմ
բախտերի մասին. — Էնդրիս և գրա գրեթե
բախտերի մասին. — Էնդրիս և գրա գրեթե
սին և անտիսին. — Մորիս. — Փորձեր:
Մենք արդէն գիտենք, որ այն մանր,
հասարակ աշքով անոտանալի էակն
ընդ որոնց բախտերի անոտանալի ենք տա-
լիս, ամենուրեք են: Ոչ մի հնարաւո-
րութիւն չունենք դրանց երեսից վախ-
չելու, մեզ ազատ պահելու այն մեծ
վտանգից, որ ամենայն ըտպէս սպառ-
նում են դրանք մեր կենքերին:
Եթէ այդ ուղիով է, ապա ուրիշ
երկրագնդի երեսին ոչ մի կենդանի
էակ չկարող մնալ. կենքերը մեռած պի-
տի լինել: Բայց մենք տեսնում ենք,
որ այդպէս չէ:
Աւելորդ է կրկնել, որ մեր մարմնա-
կազմը շատ նպատակաւորաբար ձևով է
կազմակերպուած կենքի պահպանու-
թիւնն ապահովելու համար: Չառ ան-
գամ, առանց մեր գիտակցութեան, վը-
տանգ սպառնացած միջոցին մեր գոր-
ծարանները գործ են գնում հարկաւոր
միջոցը՝ վտանգի առաջն առնելու: Դա-
մար, Այդ կողմից զարմանալի դաս-
տոյթիւն է ցոյց տալիս մեր սիրտը, որ
արթուն պահպանում է մեր կենքին:
Այդպիսի պահպանումներ մեր մարմնի
մէջ թիչ չեն. ահա՛ օրինակ՝ լէյկոցիտ-
ների, որոնք կենքի և մահու կախ են
միմյան շարունակ՝ միաստակաբար բախտ-
երաների վրէժ:

Ցայտի է, որ մեր արեան բաղա-
դրել, էական մասերն են կազմում խո-
չորացողով միայն անոտանալի գնդակ-
ներ, որոնք երկու տեսակ են. մէկը
կարմիր, միւսն անգույն: Ահա այդ ան-
գույն գնդակներն են, որ կոչւում են
լէյկոցիտ և շարունակ մարտում են
բացիլներէ դէմ:
Լէյկոցիտը հատկաւոր պրոտոպլազ-
մա է և զարմանալի չաբժու լինելով
ու արտաքին պատանից գուրկ շա-
բունակ վրտում է իւր ձեռ: Իւրաքան-
չիւր լէյկոցիտ ունենում է մէկ կամ
երկու հատիկ և բազմաթիւ լուսարեւ
մանրահատիկներ: Դա թուով աւելի
քիչ է լինում արեան մէջ և աւելի խո-
չոր, քան կարմիր գնդակը. վերջինս մի
խորանարդ միլիմետր արեան մէջ (մօ-
տաւարապէս մի գնդակի գնդի չափ)
գտնուում է մինչև 5,000 000, իսկ լէյ-
կոցիտը մօտ 7000 հատ. Լէյկոցիտը,
որ ինչպէս ասացին, չաբժու, չարու-
նակ իւր ձեռ (ամբարշի նման) փոխ-
ւո ընդունակ լինելով, կարող է արեան
ամենատանձախիկ խողովակների պա-
տերից էլ թափանցել և դարձնալ իւր
նախկին ձևն ստանալ:
Մինչև վերջին ժամանակներս յայտնի
չէր, նայն իսկ այժմ էլ դեռ ճշտիւ
յայտնի չէ լէյկոցիտների գործը: Բայց
Մեյնիկովի ուսումնասիրութիւնից գտնե-
լայքանս երևում է, որ դրանք ազա-
նը շրջով արեան մէջ, իսկ բաւական մեծ
քանակութեամբ հաւաքուելով մարմնի
մի քանի գործարանների մէջ, նրանք
ընդունակ են իրենց պատահած ամեն
մի կողմնակի նիւթ շրջապատել իրենց
նիւթով ու կուլ տալ: Եւ հէնց այդ ըն-
դունակութեամբ էլ նրանք ներկայումս

են բախտերի միջոց. ու դրա հա-
մար էլ լէյկոցիտները կոչւում են ֆա-
գոցիտ, այսինքն կուլ տուող:
Ուրեմն հատկաւոր է, թէ ինչքան
մեծ է ֆագոցիտների լրագրացած դերը
վարակիչ հիւանդութիւնների միջոցին:
Նրանք մեր պահպան հրեշտակներն
են. հէնց որ վնասներ միկրոբները
մտնում են մեր արեան մէջ, ֆագոցիտ
ները մեծ բազմութեամբ յարձակու-
մ են նրանց վրայ և անողոր պատերազմ
վարում: Այդպէս, օրինակ, եթէ կար-
ունուրի բախտերի ընկնում է վերքի
մէջ, ֆագոցիտները մեծ քանակու-
թեամբ հաւաքում են այդտեղ, վերքի
մէջ, և սկսում կուլ տալ բախտերի միջոցին:
Ֆագոցիտներն այն յատկութիւնն էլ
ունեն, որ շատ շուտով ընտելանում են
իրենց շրջապատող պայմաններին: Այդ
յատկութեան մեծ նշանակութիւնն այն
է, որ ֆագոցիտները թէպէտ հէնց ըս-
կըզբից սկսում են ոչնչացնել բախտե-
րի միջոցին, բայց նրանց բազմութեան
առաջ ճշտուելով իրենք էլ թուլանում
են. բախտերի միջոցին արտադրած թոյնը
կամաց ընտելանում են այդ թոյնին էլ
և անվնասելի դառնում ու նորից մարա-
նել սկսում մեկրոբների դէմ: Երեւի այդ
հանգամանքին պէտք է վերադառնալ
երկրորդ, որ վարակիչ հիւանդութիւն-
ները յաճախ առողջ մարմնակազմերին
չեն վնասում և շատ անգամ կամաց-
կամաց թուլանալով, վերջանում են:
Ուրեմն պարզ է, որ ֆագոցիտները
լինելով մեր բախտի միջոցին, հարկաւոր
է նրանց օգնութեան հասնել. նրանց
նպատակը նրանց նախապատրաստել

կին միջոց տալ, օրուայ յոգնեցուցիչ
աշխատանքներից յետոյ, խելացի կեր-
պով դուարձանալու: Հիմնադիրների ա-
ռաջին ժողովը նշանակուած է կիրակի,
ապրիլի 30-ին:
— Թեոդոսիայից «Նով. Վր.»-ին հե-
ռագրում են, որ հաւակաւոր նկարիչ
Ալվազովսկու ժամն ահագին տպաւո-
րութիւն է գործել քաղաքում: Նրա
մահը բոլորովին անսպասելի էր, որով-
հասե ծերունազաւր նկարիչը Պետեր-
բուրգից իւր հայրենի քաղաքն էր դար-
ձել առողջ ու կայտաւ: Իւր մահուան
նախօրը նա կառքով յիտուն վերստ ճա-
նապարհ կտրելով այցելել էր իւր Չէխ-
Մաժայ կողմում կալուածքը և յետ էր
դարձել: Մեռնելուց մի քիչ առաջ Ալ-
վազովսկին դրսնում էր իւր կնոջ հետ
և նոյն իսկ հիւրերի էր ուղարկում: Նրա
մահը յանկարծակի է եղել. մեռել է
առանց տանջուելու, բաղկաթուղի մէջ
նստած և մահուան մերձեցումն զգա-
ցած ժամանակ կարողացել է միայն
դանդահաբար: Ամբողջ Նովոմոստում է
իւր հայրենի քաղաքի օգոյն այնքան
բարիք գործող հաւակաւոր ծերունու
մահուան համար: Թաղումը պիտի կա-
տարուէր շաբաթ օրը, ապրիլի 22-ին:
— Բազումի նախարարի նախնային
հերթական XIV-րդ համաժողովի
բացումը նշանակուած է մայիսի 5-ին:
— Կովկասի հանքային ջրերի դիւրե-
տոր է նշանակուած պ. ԴՄԻՆՆԻՆՍԿԻ,
Նիմիսի նոգադորի նահանգական զինա-
վային վարչութեան նախագահը:
— Երկրագործութեան մինիստրու-
թիւնը մտադրել է մի քանի կաթնա-
տնտեսութեան ուսումնարաններ բանալ
հիւսիսային Կովկասում:

— Ապրիլի 27-ին լրացու Թիֆլիսի
հասարակաց գրադարանի գոյութեան
յիսնամեակը:
Մայիսի 1-ից «Նոր-Գար»-ին բա-
ժանորդ են գրում եւ վճարում են
7 ռուբլի 50 կոպէկ:
ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ
ՄՈՍԿՈՒՍԵՅԻ.— Ահա հասարակ սեղիս
հայ եկեղեցին տուջին անգամ ներս
մտնող լաւ տպագրութիւն է ստանում
շնորհիւ այն հանգամանքի, որ միշտ
լինել է տեսնում եկեղեցին հասարակու-
թեամբ: Բայց այցելուի այդ տպաւո-
րութիւնը շուտով կը փոխուի, եթէ
տեսնի, թէ քննադատ իրար հետ խօսում
են բարձրագոյն, ծիծաղում, նոր բա-
րեկամներ գտնում ու խորհրդակցում
այդտեղ հաւաքուած մարդիկ, իրաւ է,
եկեղեցին. ինչպէս և Թիֆլիսում ու այլ
տեղերում, համարում է մի տեսակ
ժամադրաւայր, որ ծանօթներ յա-
ճախ իրար են պատահում, բայց
զրա համար կայ եկեղեցու բակը,
ուր իրար հետ խօսողները օրբան
կամենում են՝ կարող են գրուել:
Այստեղ էլ եկեղեցում թէկ կայ Հագա-
րեան ճանապարհի աշակերտներից կազ-
մուած մի խումբ, որը երգում է եկեղե-
ցանի ներդաշնակած պատարագի քա-
ռաձան երգեցողութիւնը, բայց խում-
բն ընդհանրապէս լաւ չի կազմակեր-
պուած, մինչդեռ սպասելի էր, որ
Մոսկուայի նման մի տեղում հայերը
գտնէ մի լաւ կազմուած եկեղեցական
երգեցիկ խումբ ունենային:

քաղաքի մեծ կա-
 ճինքնը (աղբյուր
 մի բան
 տեսնում
 էին) հա-
 ճինքն է
 կախված
 է հասնե-
 ին իրա-
 վարչապետ
 զուգի
 շատ հոգի
 է, չափ
 այն ան-
 ուրիշ
 պետք
 գիտի
 բառի
 ընդհան-
 րապես
 վայելու-
 անկեր
 հարցնե-
 ուղարկ
 կենսա-
 նա, —
 երես
 ու բըր-
 զամանի
 տանկեր
 բնից
 բուխի
 իրենց
 նաւան
 բույս
 հողեր
 հողեր
 լոսի է,
 ռոմիկ
 թը տ-
 աւելի
 էլ են
 հողեր
 մյոս դէ-
 հողեր
 յայտը
 ուր նա
 ընդհ
 աղբյու-
 շաղի
 ցնելու
 ուրիշ
 թոյն
 1894
 այսպիսի
 տակու-
 վայել
 քանի
 ղնե-
 զիտան
 անտի-
 մարմն
 գործո-
 են ի
 տեսն-
 անալի-
 նաւն
 ընեն
 ցանու-
 թիւն
 նրա
 են դի-
 կան
 իսկ
 ու Պա-
 Օձի թ
 Ը. 90
 կաթոյ
 Կայմի-
 սուււս
 (Լիւիս
 Ուրբ-
 փութ

Իսկ մաքրելիստը՝ Ջենոբ Էֆենդի, գրագիրն ալ չմշակած ազգի Միքայիլ Էֆենդի Թոփճեան։ Գործարանը կառուցուեցաւ և բացման հանդէսը կատարուեցաւ 1900 յունուար 9-ին (ըստ հ.տ.)։ Նոյն օրն երեք ազգաց՝ հայու, յոյնի և տաճկի բաժնուէլու համար եւրօր նշխար կտրուեցաւ իբրեւ մատարը և նոյն օրն իսկ տեղւոյս առաջնորդը քահանային ընկերակցութեամբ խաչահանգիստ կատարեց ու օրհնեց գործը, և ազօրքին . սկսաւ բանիլ։ Այսպիսով շնորհիւ հայու ճարտար ձեռքին՝ Նիկիտիոյ ժողովուրդը դուռ, մաքուր և ապիտակ հաց կուտէ, օրհնելով անշուշտ հալը, որ դիտէ ծաղկեցնել իր ընտանիքը՝ ուր կապրել։

Վահագն

Գ Ա Ղ Ա Բ Ա Կ Ա Ն

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Ամիս ու կէս Բյուսֆօնտեանում ձեռքերը ծայած նստելուց յետոյ, որի ժամանակ բռէքները չորս կողմից բաւական անհանգստացանու էին նրան, յորդ Ռոբերտսը վերսկսել է իւր յառաջնորդացումը, և բոլորներն ամեն կողմից նահանջ են տալիս նրա հագլին զօրքաւնակի առաջ։ Ռոբերտսն առհասարակ խիստ գաղտնի է պահում իւր պորձը դուրսիս թրագիրը, բայց այս անգամ նրա գաղտնաբահութիւնն աւելի ևս խիստ էր, այնպէս որ նրա նոր շարժումն, ըստ երևոյթին, յանկարծակի է բերել բռէքներին, որոնք հրաժարու են դիմադրելուց և աշխատում են խուսափել սպանահացող վտանգից։ Անու են, որ նրա Բյուսֆօնտեանից դէպի արեւելք կատարած շարժումը մի մանեօվ էր միայն թշնամուէ խաբելու համար։ մինչդեռ նրա բուն ծրագրին այն է, որ յառաջ խաղայ դէպի հիւսիս։

«Daily Telegraph»-ի թղթակցի տեսիլով, Ռոբերտսը մտադրել է Բյուսֆօնտեան-Լէդիբրանդ գծի երկաւրութեամբ մի շարք ամբացած կայարաններ հիւսնելով՝ Օրանժի հասարակապետութեան հարաւ արեւելեան մասն ազատ պահել բռէքներին՝ նոր արշաւանքից։ Ինչպէս յայտնի է, շատ բռէքներ, որոնք հետզհետեւ թրագրում էին առեւն անգլիացիներին, այնքան ժողովրդի հետեւանքը հրատարակուած է առանձին ցուցակով։ Առաջն է այդ ցուցակը. այդպիսինշանակուած է խառնած նիւթերի ջանակը՝ տարբեր յարաբերութեամբ տեղակայանութիւնը. իսկ ջերմութեամբ մասին դեռ տշինչ չկայ։ Այդտեղ, օրինակ, վեր է առած 4 մահու բաժնի թոյն և մի բաժնի հակաթոյն։ Լուծութիւնը կինդանուտ սպանում է 9 ժամից, իսկ խառնուրդը՝ եթէ դա նշան զտուելով մնացել է 2 րոպէ, սպանում է 13 ժամից, եթէ մնացել է 5 րոպէ, սպանում է 15 ժամից, եթէ 10 րոպէ, սպանում է 23 ժամից, եթէ 15 րոպէ, սպանում է 30 ժամից, եթէ 20 րոպէ, սպանում է 40 ժամից, եթէ 25 րոպէ, սպանում է 50 ժամից, եթէ 30 րոպէ, սպանում է 60 ժամից, եթէ 35 րոպէ, սպանում է 70 ժամից, եթէ 40 րոպէ, սպանում է 80 ժամից, եթէ 45 րոպէ, սպանում է 90 ժամից, եթէ 50 րոպէ, սպանում է 100 ժամից, եթէ 55 րոպէ, սպանում է 110 ժամից, եթէ 60 րոպէ, սպանում է 120 ժամից, եթէ 65 րոպէ, սպանում է 130 ժամից, եթէ 70 րոպէ, սպանում է 140 ժամից, եթէ 75 րոպէ, սպանում է 150 ժամից, եթէ 80 րոպէ, սպանում է 160 ժամից, եթէ 85 րոպէ, սպանում է 170 ժամից, եթէ 90 րոպէ, սպանում է 180 ժամից, եթէ 95 րոպէ, սպանում է 190 ժամից, եթէ 100 րոպէ, սպանում է 200 ժամից։

Ուրեմն զրահից պարել է, որ խառնուրդը բանի զտուելուց առաջ երկաւրութեամբ մնացել, այնքան էլ անտիտոկսին աւելի է ներգործել տոկսինի վրայ, որ նրա ոյքը կտրուէ և զտուած հեղուկ մէջ տոկսին չէ եղել։

Գնեքնէ ընթերցողը, եթէ հրեան նիւթից չեղուելով կանգ եմ առնուէ կողմնակի խնդիրներ լիայ, ինչպէս այստեղ լէյկոդիտներն ու ժամակնեւը կամ մոլիբդենի վրայ. — չցանկանաւ որ մի որ և իցէ խնդրը կամ բառ անծանօթ ընթերցողներին անհասկանալի մնայ, ստիպուած եմ կանգ առնում։

Հրատ

О. Мелик-Шахназарянца, Набережн.Воронц. церковный